

Hauptová, Zoe

Lexikální balkanismy v západoslovanských jazycích, zvláště v slovenštině

In: *Studia Balkanica Bohemoslovaca : (příspěvky přednesené na I. celostátním balkanistickém symposiu v Brně 11.-12. prosince 1969)*. Pražák, Richard (editor); Dorovský, Ivan (editor). 1. vyd. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1970, pp. 281-290

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/120697>

Access Date: 22. 02. 2024

Version of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LEXIKÁLNÍ BALKANISMY V ZÁPADOSLOVANSKÝCH JAZYCÍCH, ZVLÁŠTĚ V SLOVENŠTINĚ

Zoe H a u p t o v á , Praha

Lexikální balkanismy pronikaly zejména do slovenštiny, ale i do polštiny a češtiny, zpravidla maďarským prostřednictvím. Přitom cesta do češtiny vedla přes slovenštinu nebo alespoň přes moravskoslovenská nářečí, někdy však se mohly vyskytnout i cesty jiné (přes němčinu). Některá slova tohoto druhu vnikala do českého jazyka cestou literární (sem patří zejména obrozené slovakismy), jiná z lidových nářečí. Zvláštní skupinu tu tvoří pestýřské termíny, jejichž šifřiteli byli kočovní Valaši: v této vrstvě slov je však typických balkanismů poměrně málo.

Lexikálními balkanismy v nejširším slova smyslu rozumíme většinou slova různé proveniencce, která zdomácněla ve všech balkánských jazycích nebo alespoň v jejich velké části. Z historické a politické situace na Balkánském poloostrově vyplývá, že zdrojem takových společných výpůjček bývá především řečtina: to je dáno politickou a kulturní nadvládou Byzantské říše. Další soudnicí slov, putujících po celém Balkáně a odtud někdy i do dalších jazyků, byla turečtina, jejíž vliv zasáhl maďarštinu jednak přímo, jednak zprostředkovaně přes srbocharvátštinu. Není ovšem vždy snadné rozlišit přímé turecké výpůjčky v maďarštině od zprostředkovaných, zvláště když se jednalo o slova, která se ujala na celém Balkáně.

Jen pro orientaci připomínám známé data, že totiž Turci vedli neustálé boje s Maďary zejména v době velkého vzrůstu své moci po pádu Cařihradu r. 1453, k obsazení Uher však nedošlo ani po osudné porážce u Moháče r. 1526, nýbrž až r. 1548, kdy bylo dobyté celého střeďu uherského státu i s Budínem. Turci se zřekli Uher až v době úpadku své moci r. 1699. Půl druhého století tedy trvalo soužití s Turky a to zanechalo stopy - byť i nepatrné velké - v maďarském jazyce. V této práci však nejde o turecká slova, která pronikla do maďarštiny přímým soužitím s turečtinou, nýbrž o ona, jež se stala balkanismy a maďarštinou je přijímala zejména srbským prostřednictvím.

Některé tzv. balkanismy (bylo by možno je nazvat balkanismy "nepravými") však přicházely ze západu a šířily se tedy na Balkán opačným směrem: jsou to některá ojedinělá slova maďarská a německá. Existují

též výpůjčky z jazyků románských, které přes Balkán a maďarštinu pronikly do západoslovanských jazyků.

Takové chápání balkanismů by bylo možno nazvat poněkud širokým, protože lexikální výpůjčky ze všech dob a nejrůznějšího původu. Proti tomu lze vytyčit jiné, striktnější pojetí balkanismů jako slov, která mají svůj skutečný původ na Balkáně a jednak svými kořeny sahají do různých substrátových vrstev, jednak jsou původním vlastnictvím jazyků, jimiž se na Balkáně mluví. Domnívám se však, že takové zužování problematiky není na prospěch věci, protože společenství balkánských jazyků se neustále vyvíjí a je třeba počítat se všemi faktory, které přispívají k vzájemnému přibližování těchto jazyků.

Když blíže prozkoumáme větší skupinu slov, která nějakým způsobem souvisejí s řečtinou, poznáme, že ve skutečnosti tato vrstva není jednotná. Jedná se o tato slova:

čutura - typické putující slovo. V dnešní slovenštině^{1/} má tyto významy: 1. druh ploché lahve, polní láhev, 2. dlouhá násada na dýmku. V obou těchto významech je doloženo již u Lačného,^{2/} Bernoláka a Palckoviče. Je známé i na Moravě (podle Kottova slovníku; srov. i D. Cránjajla, Rumunské vlivy v Karpatech, Praha 1938, 246), v obrozenecké češtině existovalo ještě jako slovakismus (tak je uvádí Jungmannův slovník), později se rozšířilo hlavně v literatuře (s variantou čutera: srov. Příruční slovník jazyka českého). Bezprostředním pramenem slovenského slova je patrně maď. csutura. Dále existuje tur. cotura, cotora = dřevěná láhev, bulh. čutura, sch. čutura, slovinsky čutara, alb. tšutul^{3/} = letka, rumunské ciutura a prý i novořec. κοιτούρα (KOTEOY). Přes maďarštinu proniklo i do ukrajinštiny, zejména zakarpatské (zde ve tvaru čutara, srov. Csapey, Nyelvtudományi Közlemények 16, 1880 - 81, 276). Výklady tohoto slova jsou různé.^{4/} Konečným pramenem je asi řec. κοιτός

(též κύτος, které ve významu 'nádoba' existuje ve spisovné řečtině dodnes,^{5/} původ slova je snad indoevropský^{6/}. Z řec.

vzniklo vulg. lat. klutola rum. ciutura (s typickým rumunským rotacismem, srov. Cránjajla 245-6) a ital. ciotola, které přešlo do albánštiny (posun významu je asi jako ve vulg. lat. testa fr. tete). Základním tvarem všech ostatních balkánských slov je tvar rumunský a bylo asi rozneseno kočujícími pastýři. Do češtiny neproniklo jen jako obrozenecký slovakismus, ale též asi cestou nářeční.

Katan stpol. 'veterán, starý voják'. Toto slovo je i v slovenštině ('krutý člověk, trýznitel', SSJ) a již ve starší češtině (Jungmann má doklady ze Šimona Lomnického ze 17. stol.): dnes bývá zpravidla

spojováno se slovem kat, jehož etymologie není zcela jasná.^{7/} Kromě toho je doloženo ve starší slovenštině katonák 'voják' (archivní doklad z r. 1683 ze Zemského archivu v Budapešti), které uvádí i Lačný, dále je zachyceno v Kollárových Zpěvankách (ide švárno dlouča spolu s katonáky) a napoleady u Kálala katonáček 'vojáček'.^{8/} Podle MTESS je i ukrajinské katun, katuna 'voják'. Je to opět slovo typicky balkánské, srov. sch. kátana, 'válečník na koni',^{9/} katanija 'jízda', bulh. katana 1. n.ř. 'velký kůň', 2. 'žena silné postavy'^{10/} s rum. cătăné 'voják'. Tato slova souvisejí očividně s cel. katun 'castra' (srov. Miklošič, Lexicon palaeoslovenico-graecolatinum, Vindobonae 1862-5), bulh. katún, ktúnin, 'kočující cikán' sch. katun 'ohrada pro dobytek', alb. katúnt-di, okreek, město, vesnice, katundár, katanár 'hrubý šlovák' katundés 'venkovan' (Mayer 183) a byz. řecké κατοῦνα, 'supellex, impedimenta, sarcinae militares, tentoria, castra, κατονοστοπίου', locus castrorum, castra domicilium, locus in quo quis habitat', κατονοστοπίου, tentoria vel domicilium figere, κατονοσπερι habitatio, domicilium'.^{11/} Podle Miklošiče^{12/} existuje i severoturecké katan, katan 'Schafhürde', není však jasné z jakého je pramene. Kniezsa (NyK 61, 1959, 277) vidí původ maď. katona přímo v řec. κατοῦνα, jemuž připisuje význam 'vojenský sluha, prostý voják' (takové významy nikde nenacházím), potíže mu ovšem působí změna u o. Ve skutečnosti nelze vyjít odjinud než ze srbského katana staromaď. katana^{13/} a dále náležitým hláskoslovným vývojem katona. Z maďarštiny pak je sloven. katonák (maď. plurálový tvar), stpol. katan (a sem by mělo patřit i české a slovens. katan), rum. cătăné^{14/}, pokud ovšem není srbského původu. Základem ostatních balkánských slov je řecké κατοῦνα, významový vývoj je dobře pochopitelný. V byzantské řečtině je to ovšem slovo bez etymologie a to svědčí k dohadům, že jde o slovo protobulharské nebo avarské, pádné důkazy o tom ovšem chybějí.^{15/}

Paplón v dnešní slov. 'prošívaná příkrývka' SSJ, je hojně doloženo i ve starším jazyce (poprvé v listině z r. 1564 z Turce, srov. F. Sedlák, Jazykovedné štúdie 6, 1961, 237), kde má též tvary poplun, paplun. Dále existuje maďarské paplan, rum. poplón (Tamás 633) charv. - kajkavské poplum a řec. πρόπλωμα ἐρσπλωμα.^{16/} Podle SzfSz, který navazuje na starší výklady Miklošičovy, je maď. paplan za chorv. poplun a to zase z řečtiny. Kniezsa je však toho názoru, že maď. slovo je přímo z řečtiny, protože prý kajkavské charvátština neměla přímé styky s řečtinou.^{17/} Podobný výklad má i Popović, Geschichte 604. Z řečtiny také vzniklo staroruské papoloma.^{18/}

Paripa v dnešní slov. 'pěkný, silný kůň,' SSJ. Je doloženo již v listinách ze 16. s 17. stol. (nejst. doklad 1599 z Tekova, srov. F.Sasinek, Slovenský jazyk 4, 1892, 168) a ve všech slovnících. Jungmann vedle slovenského paripa,^{21/} uvádí i české lidové paripa 'vyšoká ženatina', které později nenacházíme. Existuje i pol. paripa 'herka',^{13/} Tato slova souvisejí s maď. paripa, sch. parip, rum. parip, řec. πάριπος, byzant. též παρίπος.^{21/} Do středověké latiny proniklo jako parhippus.^{21/} Původní význam řeckého slova byl 'kůň, který jde vedle spřežení.' Kniezsa (MSzJsz 707) se domnívá, že maď. slovo je přímou výpůjčkou z řečtiny, protože prý sch. parip znamená obyčejného koně, kdežto maď. paripa vybraného koně jezdeckého. To je hyperkritický výklad, ve skutečnosti jistě maď. slovo bylo přejato sch. prostřednictvím, stejně jako rumunské, kde hláskoslovné důvody mluví proti přejetí z maď. (srov. ale Tamás 594).

Některá slova tureckého původu: betár - v dnešní slovenštině 1. hovor. 'uličnick, ničema,' 2) zastar., maďarský pastýř na pustě', přen. 'zbojník', SSJ. V písemných dokladech je nacházíme až v 19. stol. ve slovnících se uvádí jako slovo lidové. Je doloženo i ukrajinské batjar, betjar,^{22/} a pol. batjar.^{23/} V maďarštině má betyár (doloženo až od 15. stol.) různé významy, zpravidla v každém nářečí jiné: 'nádeník, sezónní dělník', 'loupežník, zbojník', 'sasák prasat', 'hezky hoch', 'ničema', 'panský čeledín, podruh' atd. Pochází ze sch. bécár tur. bekár 'svobodný muž, nezaměstnaný mladík', to je opět svým původem pers. bikār (srov. MTSz). Toto slovo zdomácnělo na celém Balkáně, srov. bulh. bekjar, bekjarin 1. 'neženatý muž', 2. 'sterý mládenec', 3. 'slaměný vdovec' (K. Hora, Bulh. čes. slovník), maked. bečar,^{24/} alb. betšár, 'ledig unverheiratet' (Meyer 34), rum. bichér 'uličnick' se vykládá z maďarštiny, bechér 'hoch', svobodný mládenec' z turečtiny s možností sch. prostřednictvím (srov. Tamás 112n). Z maďarštiny přešlo i do německých nářečí na Slovensku a v Sedmíhradsku, a to ve významech 1. 'nevychované dítě, 2. 'jméno koně',^{25/}

Dohán - slov. lid. 'tabák', SSJ. Písemně je doloženo od 18. stol., Kálal uvádí i variantu dohán. Je i v Jungmannově slovníku (z Tablice, uvádí se však, že je známé i na Moravě,) v Příručním slovníku jazyka čes. a ve slovníku Váši - Trávníčka (zde i dohán) jako moravský dialektismus. V nářečích Zakarpatské Ukrajiny je též dočan, donan, dovhan (Csopey, NyK 16, 1880-81, 276). Všechna tato slova společně s rum. dohán (Tamás 299n) obohacují z maďarského dohány (s var. duhán, duheny, dovány) a to z tur. dukkhan, 'kouř, tabák'. Někdy se počítá i s jiho-

slovanským prostřednictvím: srov. sch. düvan, dühän (Et.Sz. SzfSz, MTESz): toto řešení je přijatelnější než přímý výklad z tur., jehož zastáncem je zejména Kniezsa (MSzJez 628) z toho důvodu, že prý kouření začalo ve vyšších společenských kruzích, a tedy slovo pro tabák přišlo přímo z turečtiny a nikoli cestou nářeční ze sch. Varianty maď. slova však svou hláskovou podobou ukazují spíše na sch. prostřednictví.

- Toto slovo opět zdomácnělo i jinde na Balkáně zásluhou tureckého vlivu: srov. bulh. duchan (v moderních slovnících se již neuvádí), alb. duhán (Meyer 76). Samo turecké dukkhan je arabského původu (MTESz).

Kalauz - toto slovo již dnešní spisovný jazyk nezná, ale ze starší doby máme doklady kalavus 'turecký velitel' (Dobytí Jágru, rkp. z r. 1614, srov. F. Sasinek, Slov. letopis 2, 283), Kalafúz 'průvodce' (verše Pavla Vajsa z r. 1809, srov. Bratislava 3, 1929, 1059), ze slovníků zná jen Kálal kalafuz 'vůdce, průvodce'. V nářečích existuje kalauz, kalafús, 'průvodčí, konduktér'.

Uvedená slova jsou z maď. kalauz, 'vůdce, průvodce', nověji též 'průvodčí, konduktér'. Odtud též je i rum. călăuz, 'průvodčí', u významu 'vůdce, průvodce' se někdy počítá i s přímým přejetím z tur. kalavuz 'totéž' (srov. Tamás 174). Turecké slovo žije i jinde na Balkáně, srov. sch. kaľauz, 'vůdce, průvodce', 'překupník obchodníka s prasaty'^{26/}, v bulharštině kaluczín náf. 'dohazovač' (Hora, Bulh. -č. slov.), podle Bernersera^{27/} je doloženo i v albánštině a novořečtině. Maďarštině slovo se vykládá zpravidla přímo z turečtiny (SzfSz), ba dokonce i ze starší kumánské vstevy. Vzhledem k pozdnímu výskytu slova (Oklsz je dokládá až z poč. 19. stol.) však nelze zahrnout ani případné sch. prostřednictví (tam je doloženo od 17. stol.). Maďarština má ještě kalóz 'pirát, loupežník', které je určitě starší výpůjčkou, takže se tu vlastně jedná o dvojí přejetí. Je zajímavé, že za turecké tvrdé y (psáno i) mají všechny balkánské jazyky (včetně alb. a nr.) -a- a tento stav je i v maďarštině. Tato hláskoslovná změna není obvyklá, srov. tur. ibrik 'konev, džbán' maď. ibrik, sloven. ibrik, sch. ibrik, pol. imbryk. Nabízí se řešení, že celý proces probíhal opačně: nejprve převzala tur. slovo maďarština, která už v té době neznala y jako vokál zadní řady, takže i (vokál přední řady) podlehly vyrovnání podle vokálické harmonie a vzniklo tak kilavuz kilavuz kala(v)uz; tento výsledný tvar by pak pronikl do všech ostatních jazyků. To by podporovala i varianta kalóz, je však těžko říci, jak vypadal její vokalismus v jazyce, z něhož byla přejata (mohlo to být např. z kumánštiny, srov. luget, golauz SzfSz). Celá tato otázka by zasluhovala ještě hlubšího prozkoumání.

Ze slov románského, zvl. italského původu je třeba jmenovat alespoň pagáč v dnešní slovenštině 'druh pečeného moučného jídla menšího okrouhlého a plochého tvaru', SSJ. V slovenštině je doloženo od 17. stol., pozdější slovníky i variantu pagáč (taj Jungmann, Kálal aj.). Přír. slov. jaz. čes. zaznamenává pagáč, pagáč jako dialektismy a slovakismy, Machek EtSl (podle Šmilauerových údajů) uvádí i české pagac již ze 16. stol. Tyto tvary bezpochyby souvisejí s maď. pagácsa, to je jihoslovanakého původu, srov. sch. pogača, slovin. pogáča, bulh. pogača. Toto slovo spolu s rum. pogăce (Tamás 628), alb. pogatšë, pu-gatšë (Meyer 347), velký koláč a $\text{ρεc.}\rho\omicron\gamma\acute{\alpha}\tau\tau\alpha$, $\text{φογ\acute{\alpha}\tau\tau\omicron}$, 'panis subcircularis' (Du Cange) navazuje na ital. focaccia, stlat. focacia, focacea.

Mezi "nepravé" balkanismy, tj. slova maďarského nebo jiného původu, rozšířené maďarským prostřednictvím na Balkán, patří zvláště maď. pallos, sloven. paloš, bás. 'šavle, meč', SSJ (ve slovenštině doloženo od 17. stol.). V češtině je palaš (již Jungmann upozorňuje na rozdíl mezi českým a slovenským tvarem), které spíše souvisí buď s pol. palasz nebo něm. Pallasch, kde dvojí -ll- svědčí o přímém přijetí z maď. Toto slovo je v evropských jazycích jedním z romantických exotismů maďarského původu (jako husar, pusta aj.), existuje též ital. palòscio a rus. palaš (tam jde o polonismus ze 17. stol., srov. L. Kiss, Studia Slavica 6, 1960, 275). Na Balkáně však je staršího data a proniklo tam zejména do jihoslovanakých jazyků a do rumunštiny, srov. sch. pàoš, palaš, slovin. palâš, bulh. paleš,^{28/} rum. palòş (Tamás 588). Společným pramenem všech těchto slov spolu s tur. paljos 'dýka' je maď. pallos. V maď. však je toto slovo "bez etymologie" (srov. Kniezsa MSzJsz 704, MTESz). Některé slovníky (Vašner II, 305, Kluge, Etymol. Wb. der deutschen Sprache^{12,13}, Berlin - Leipzig 1943, 430) navrhuji východisko v tur. pala, šavle, meč (odtud se odvozuje i rus. palač 'kat'), ale to maďarští autoři zpravidla odmítají.

Těchto několik etymologických výkladů představuje ukázkou složité problematiky, týkající se výzkumu lexikálních výpůjček v podunajské oblasti. Maďarština zprostředkovala západoslovanakým jazykům některá slova řecká, turecká a jejich prostřednictvím i arabská a perská. V této oblasti etymologického bádání však neustále zůstává mnoho nevyjasněných otázek a bylo by třeba, aby se jim věnovali též orientalisté, zvláště turkologové.

P o z n á m k y

- 1/ Slovník slovenského jazyka, Bratislava 1959-64 (SSJ).
- 2/ Lat s n y A d a m u s, Dictionarium saec. XVIII. (srov. P. Király, Studia slavica 3 (1957), 59-111.
- 3/ Srov. G. Meyer, Etymol. Wörterbuch der albanesischen Sprache, Strassburg 1891, 450.
- 4/ Srov. Gombocz Z. - Mellich J., Magyar etimológiai szótár I., Budapest 1914 - 1930 (EtSz), Bárczi G., Magyar szótár, Budapest 1943 (SzfSz), Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I., Budapest 1967 (MTESZ).
- 5/ Srov. Dimitrakos, Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης, Athény 1939
- 6/ Srov. E. Boisacq, Dictionnaire étymologique de la langue grecque, Heidelberg - Paris 1907, 502.
- 7/ Srov. V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého a slovenského, Praha 1957.
- 8/ M. Kálal, Slovenský slovník z literatury a j nářečí, B. Bystrica 1924.
- 9/ Odtud i další význam 'velký kůň' z východ. Srbska, srov. Popović, Geschichte der serbokroatischen Sprache, Wiesbaden 1960, 603.
- 10/ K. Hora, Bulharsko-český slovník, Praha 1959.
- 11/ Du Cange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis (1687), pretiak Graz 1958.
- 12/ F. Miklóšič, Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen. Denkschriften der Kais. Akad. der Wiss. 38. Band, Wien 1890, 93.
- 13/ Srov. Szamota - Zolnai, Magyar etimológiai szótár, Budapest 1926, 463.
- 14/ Tak L. Tamás, Etymologisch-historisches Wörterbuch der Ung. Elemente in Rumänischen, Budapest 1966, 181.
- 15/ Srov. K. Treimer, Slavia 3 (1924-25), 153; K. Sandfeld, Linguistique balkanique, Paris 1930, 99.
- 16/ Srov. Th. Korsch, Archiv für slav. Philologie 9 (1886), 633.
- 17/ T. Kniezsa, Magyar nyelv szláv jövedvényezései (MSzJsz), Budapest 1955, 902-3.
- 18/ Srov. M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch II, Heidelberg 1953, 312-13.
- 19/ A. Brückner, Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków 1927.
- 20/ E. A. Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods, New York-Leipzig 1888.
- 21/ Forcellini, Lexicon totius latinitatis, Prati 1858-1887.
- 22/ Srov. J. B. Rudnyč'kyj: An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language - Winnipeg 1966, 68 a 118.
- 23/ E. Balczky, Studia Slavica 4, 1958, 43.
- 24/ Tolovskij - Illič - Svitič, Малед.-русс. словарь, Москва 1963.
- 25/ G. M. Áz, A Dobsinai német nyelvjárás, Budapest 1909, 105.
- 26/ Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb 1880 - 1937.
- 27/ E. Bernker, Slavisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1908 - 1913 472.
- 28/ Srov. Gy. Décsi, Die ungarischen Lehrwörter der bulgarischen Sprache, Wiesbaden 1959, 50-51.

EINIGE LEXIKALE, IN DEN WESTSLAWISCHEN SPRACHEN, INSBESONDERE IM
SLOWAKISCHEN, VORKOMMENDE BALKANISMEN.

Lexikale Balkanismen drangen ins Slowakische und Polnische in der Regel durch ungarische Vermittlung ein. Ins Tschechische kamen sie teils auf literarischem Wege als Aufklärungs-slowakismen, teils wurden sie durch mährisch-slowakische Mundarten vermittelt. Manchmal gab es auch einen andern Weg: das Wort pa.săš (zum Unterschied von dem slowakischen paloš, das aus dem ungarischen pallos entstanden ist) kam ins Tschechische entweder über das polnische pałascz oder über das deutsche Pallasch, wo das Doppel-l davon zeugt, das es direkt aus dem Ungarischen übernommen werden dürfte.

Unter lexikalischen Balkanismen im weitesten Sinn verstehe ich Wörter, die allen oder den meisten Balkansprachen gemeinsam sind und entweder den Substratschichten entstammen (zu diesen wird z.B. das spätgriechische Wort ~~κατάβατος~~ gerechnet, das überall auf dem Balkan heimisch wurde und über das Ungarische in die westslawischen Sprachen eindrang), oder lexikale Entlehnungen aus einer gemeinsamen Quelle (vor allem aus dem Griechischen und Türkischen) oder schließlich von Sprache zu Sprache wandernde Wörter sein können.

Eine besondere Aufmerksamkeit verdienen jene Balkanismen, die ich "unecht" nenne; es sind diejenigen, die aus dem Ungarischen oder durch dessen Vermittlung auf dem Balkan eindrangen und sich dort verbreiteten. Hierher gehört z.B. das bereits oben erwähnte ungarische Wort pallos, das teils als exotischer Hungarismus in einigen westeuropäischen Sprachen Eingang fand, teils noch vorher - wohl durch serbokroatische oder türkische Vermittlung - von vielen Balkansprachen übernommen wurde.

Die größte Gruppe lexikalischer Balkanismen wird von Wörtern gebildet, die auf diese oder jene Weise mit byzantinischem Griechisch zusammenhängen: von diesen analysiere ich die Etymologie der Wörter čutora (verbreitet wurde es in seiner rumänischen Form durch die walschischen Hirte), katan, paplón, paripa. Ferner wende ich meine Aufmerksamkeit Wörtern türkischer Herkunft zu, soweit sie freilich ins Ungarische nicht direkt, sondern bereits als Balkanismen durch südslawische Vermittlung kamen, auch wenn es manchmal schwer fällt und zweifelhaft sein kann, den Vermittlungsweg herauszufinden. Hierher gehört z.B. bešár, dohán, kalouz. Von den Wörtern romanischen Ursprungs untersuche ich die Etymologie des Ausdrucks pagáč, dessen Urquelle das italienische focaccia,

mittelaltlateinische focacia, focacea bildet. Von den "unechten" Balkanismen widme ich meine Aufmerksamkeit der Etymologie des Wortes paloš.

Diese wenigen Versuche der etymologischen Analyse der lexikalischen Balkanismen verschiedener Provenienz, die durch ungarische Vermittlung in die westslawische Sprache eingedrungen sind, soll die Kompliziertheit der lexikalischen Beziehungen zwischen den Sprachen von Mittel- und Südosteuropa dokumentieren.

À PROPOS DE L'INFLUENCE SLAVE EN MATIÈRE DES MÉTIERS CHEZ LES
ROUMAINS

L'étendue trop vaste de problème et de tâches du domaine indiqué dans le titre nous oblige à limiter notre champs de recherches: nous avons choisi la terminologie des corps de métiers et son histoire.

L'évolution des corps de métiers n'est pas la même en Transylvanie et dans les deux principautés roumaines, c'est-à-dire en Valachie et en Moldavie; par exemple, l'occupation de celles-ci par les Turcs a causé - parmi autres - un grand retard dans leur développement. Il faut tenir compte des conditions historiques et des différentes influences civilisatrices qui s'entre-croisaient sur ces territoires; le féodalisme et le clergé y ont joué un grand rôle.

En expliquant le sens, l'importance et l'étymologie des termes en question, qui se succédaient au cours des vicissitudes du sort, nous cherchons à distinguer les couches lexicales principales de la nomenclature de base qui s'y superposaient. Nous en avons trouvé cinq: la couche magyare, celle slavonne, turque, néo-grecque et française. Elles s'étendent depuis le XIVe jusqu'au XIXe siècle.

L'analyse que nous venons d'esquisser pourra aider, croyons-nous, à mieux comprendre un compartiment bien déterminé du lexique roumain et ses particularités toutes balkaniques, en nous faisant voir certains traits spéciaux de la civilisation des pays respectifs.